

Posudek oponenta diplomové práce

Bc. Marie Mollerová (*učitelství pro střední školy, obor biologie a fyzika*):

KAŠPAR LADISLAV STEHLÍK, PLZEŇSKÝ ASTRONOM PŘELOMU 16. A 17. STOLETÍ

Vedoucí práce: RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.
Katedra matematiky, fyziky a technické výchovy
Pedagogická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

Oponent: doc. RNDr. Martin Šolc, CSc.
Astronomický ústav UK, MFF UK
V Holešovičkách 2, 180 00 Praha 8
martin.solc@mff.cuni.cz

Předložená diplomová práce obsahuje 86 stran a je rozdělena na čtyři kapitoly s četnými podkapitolami. První kapitola je úvodní, druhá kapitola „Astronomie na přelomu 16. a 17. století ve světě a u nás – stručná historie“ má charakter všeobecné rešerše, třetí kapitola se týká života Kašpara Ladislava Stehlika a byla zpracována podle strojopisného textu Zdeňka Pokorného „Mistr Kašpar Ladislav Stehlik z Čeňkova a jeho rod III; Jeho kalendáře [strojopis]. Plzeň: 1964“, a konečně čtvrtá kapitola popisuje vlastní tvůrčí práci diplomantky, tedy vyhledání originálů Stehlikových kalendářů v archivech a knihovnách, jejich dokumentaci a rozbor jejich obsahu zejména z hlediska astronomického. Rešeršní a tvůrčí části diplomové práce mají rozdílnou úroveň jak obsahovou, tak i po stránce jazykové, a proto se jim budeme věnovat odděleně.

Podívejme se nejdříve na **část tvůrčí**, kterou **hodnotím jako vynikající**. Významné je už samotné téma – Stehlikovy kalendáře, jedny z nepočetných zachovaných kalendářů z přelomu 16. a 17. století. Významná je dále i skutečnost, že kromě patrně nepublikované studie Zdeňka Pokorného jim věnovala pozornost až autorka předložené diplomové práce. Popis a rozbor kalendářů je zdařilý a může představovat jádro kvalitní vědecké publikace, vhodné např. pro časopis *Dějiny vědy a techniky*. K této části mám několik připomínek a námětů.

* Autorem zmíněného strojopisného textu je patrně historik a filosof PhDr. Zdeněk Pokorný, předseda společenskovední sekce Českého klubu skeptiků Sisyfos, který je vůdčím duchem tzv. „Pátečníků“ <http://www.patecnici.wbs.cz/Kontakt.html>. Na této adrese jsou i kontaktní údaje a při další práci by bylo možné se s ním spojit (pokud se tak již nestalo).

* Otázkou kalendářů té doby se zabýval také RNDr. Josef Smolka, CSc. zároveň se mnou, hledali jsme např. v archivu habsburského dvora (Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Vídeň), zda zde není uloženo privilegium pro Tadeáše Hájka z Hájku k vydávání kalendářů. Diplomantka se o císařském privilegiu sice zmiňuje na str. 41, ale později neuvádí, zda bylo Stehlikovi uděleno.

* Na str. 48 by bylo možné překontrolovat novodobým výpočtem hodnoty kalendářových cyklů – zlatý počet, sluneční cyklus, epakta (církvní nebo novoroční?), indikce, nedělní písmeno (rok 1596 byl přestupný, nedělní písmena by měla být dvě), začátek adventu (byla 1. prosince sobota?).

* V rozboru zatmění v kalendářích je možné ještě přidat, že Stehlík uvádí, o který uzel měsíční dráhy se jedná – „hlava draka“= výstupný uzel, „ocas draka“= sestupný uzel.

* Svátky – tabulka na str. 60 by měla ukazovat spíše „Zasvěcené svátky“ (jejich počet se v historii měnil, na pražském orloji jsou psány červeně) a v tabulce 61 je možná více odchylek, dalo by se to konfrontovat s cisiojanem z pražského orloje, ten však v práci není uveden celý (možno citovat např. podle Rosického anebo Horského monografie o orloji).

* Popis staroměstského orloje – arabské číslice na čtyřiaadvacetníku jsou gotické; staročeské a italské hodiny jsou totéž, ale babylónské hodiny se, pokud vím, počítaly od východu Slunce); překlep ve slově zvífetník; co znamená věta „Ročně vykoná jeden oběh“ – kdo nebo co vykoná jeden oběh? Byl Jan Táborský skutečně mistr na pražské univerzitě? (a ta se ještě nejmenovala *Karlova* univerzita, str. 35 ř. 5 zdola)

* Str. 42 ř. 6 shora místo „kancelář“ má být „kalendář“

* V citacích archivních pramenů (citace 37 na str. 43 a další) se má uvádět i číslo archivního spisu, signatura kartonu apod.

* Nutno zmínit i jazykové prohřešky – „Přeci“ na str. 39 a 54; na str. 74 se k jednomu podmětu vážou přísudky „porovnávaly“ a „mohli“, v téže větě je ještě nepatřičná vazba „shodl s databází“. Na str. 77 je „zatmění nastaly“ místo „zatmění nastala“.

Část rešeršní je v zásadě příliš stručná, takže popis kalendářů je neúplný a tím i nesprávný. Např. v Egyptě používali v průběhu tří tisíciletí různé kalendáře. Kalendář založený na heliakickém východu Siria má délku siderického roku, který je o 20 minut delší než tropický rok. V textu nejsou zmíněny Kanopský dekret (238 BC, měl nahradit sothickou éru rokem délky 365,25 dne, ale neujal se) a Sosigenova reforma kalendáře (46 BC, pro Julia Caesara), od níž začíná juliánský kalendář. Popsat na 3 řádcích židovský kalendář, který je z uváděných kalendářů nejsložitější, prostě nelze; a přitom v Stehlíkových kalendářích se židovská éra uvádí (str. 49 ř. 3-4 shora „od počátku světa 5558“). Charakteristika kalendářů by byla jistě lepší s využitím některé z publikací, které jsou uvedeny v závěru posudku.

Jen o něco lepší je situace u biografii významných osobností z dějin astronomie. Do zaměření práce zapadá věnovat se těm, kteří vydávali v oné době kalendáře anebo pracovali na jejich teorii. Pak zde chybí Joseph Justus Scaliger (1540-1609), autor juliánského datování a odpůrce gregoriánského kalendáře, anebo naopak tvůrci této reformy – Aloysius Lilius psaný též Luigi Lilio, Giglio atd. (1510-1576) a Christopher Clavius (1538-1612), který reformu podrobně vysvětlil v publikaci z r. 1603. Stehlík vydával reformované kalendáře, na str. 49 se uvádí jeho „od napravení kalendáře XIII“. Nutno podotknout, že tehdy vycházely i kalendáře ve „starém stylu“, ale jejich prodej a šíření byly zakázané.

Přípomínky a dotazy k této části: str. 34 Brahe nebyl u Jesenia ve Wittenbergu na „návštěvě“, ale přímo u něho bydlel. Dům na Pohořelci vlastnil Jakub Kurz, latinsky Curtius; po jehož smrti jej od vdovy císař vykoupil pro Tychona Brahe. V textu práce čteme, že Stehlík byl sekretářem a vědeckým spolupracovníkem Tychonovým a že pomáhal i Martin Bacháček – primárního pramene jsou tyto informace? Není o tom něco v Brahově nebo Keplerově korespondenci?

Seznam literatury je dosti obsáhlý, ale chybí v něm základní literatura o chronologii:

Bláhová Marie: Historická chronologie, Libri Praha 2001, 948 s.

Selešnikov Igor: Člověk a čas: Dějiny kalendáře a chronologie, Práce Praha 1974, 238 s.

Kotulová Eva, Běhounek Jiří, Urban Ervín: Kalendář, aneb kniha o věčnosti času, Svoboda Praha 1978, 192 s.

Tomsa Jan: Počítání času: Základy teorie kalendáře. Koniáš Latin Press, Praha 1995

Do několika citací se dostalo nepatřičné „Astronomy and Clementinum“ – Couper a Henbest, Jáchim, Šima, Angličtina v **Resumé** potřebuje zlepšit.

Závěr

Posudek diplomové práce musí hodnotit všechny její aspekty jako celku. Rešeršní část nepovažuji za zdařilou na rozdíl od vynikající části tvůrčí, a proto navrhuji klasifikaci průměrnou, tj. **velmi dobře**.

Praha, 31. 5. 2013

Martin Št.